

JOURNAL OF TURKISH STUDIES

TÜRK LÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI

VOLUME 28/I

2004

Yayınlayanlar

Şinasi Tekin • Gönül Alpay Tekin

KAF DAĞININ ÖTESİNE VARMAK GÜNAY KUT ARMAĞANI III

Yayına Hazırlayan

Zehra TOSKA

Harvard Üniversitesi Yakınođu Dilleri ve Medeniyetleri
Bölümünde yayınlanmıştır

2004

HAZİNE-İ BİRÛN KÂTİBİ AHMED BİN MAHMUD KİMDİR?

Erhan AFYONCU*

XVIII. yüzyılın ilk yarısındaki önemli seferleri kaleme alan Ahmed bin Mahmud'a ve eserine¹ dikkatleri çeken Akdes Nimet Kurat olmuştur. Kurat, XII. Karl'ın Türkiye'de kalışı ve Prut Seferi ile ilgili çalışmalarında bu eseri tanıtarak kullanmış ve bir kısmını neşretmiştir². Daha sonra Ahmed bin Mahmud'un eserinin Prut Seferi'ne ait olan kısmının tamamını yayınlamıştır³. Kurat, yazarı meçhul olan bu eserin Ahmed bin Mahmud'a ait olduğunu tespit etmiş, ancak hakkında, eserde geçen kayıtlardan başka fazla bir bilgi bulamamıştır. Kurat bu konuda şunları söylemektedir: "Ahmed bin Mahmud Efendi'nin ne zaman doğduğu, nereli olduğu ve tahsili hakkında bilgimiz yoktur. Kendisi tarafından bırakılan kayıtlardan, 1123 (1711)'de "hazine-i bîrûn" yani "dış hazine"de kâtip olduğu ve çok sonraları (1759) "şikk-ı sâni defterdarı" gibi maliyede oldukça yüksek bir dereceye ulaştığı anlaşıyor. O devirdeki mutad tahsil ve erkândan herhangi bir kaleme (Divan kalemine) intisap ile memuriyetine devamla, "hazine-i bîrûn" kâtibi sıfatıyla, 1123 (1711) seferine de katılmış ve sefer esnasında "malî kayıtları" tutmuştur"⁴.

Kurat'a göre müellifin eserinden sadece 1711'de Hazine-i Bîrûn kâtibi ve 1759'da şikk-ı sâni defterdarı olduğu anlaşılmaktadır. Aradaki yıllarda hangi görevlerde bulunduğu, nereli olduğu, ne zaman öldüğü gibi konular şimdiye kadar aydınlatılamamıştır. Bu makalede esas olarak müellifin hayatının meçhul kalan bu kısımları tevcihât (ruus) kayıtları ışığında ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır⁵. Araştırmanın esas amacı müellifin hayatını aydınlatmak olduğun-

* Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Anabilim Dalı.

1 F. Babinger, Osmanlı tarihçileri ile ilgili yazdığı eserinin bir dipnotunda bu kitabın içindekilerden bahsetmiş ve yazarının Ahmed bin Mahmud olmasının çok muhtemel olduğunu belirtmiştir (Bk. *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982, s. 341).

2 Akdes Nimet Kurat, *XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı ve Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu*, Ekler, İstanbul 1940, s. 3-30; Aynı yazar, *Prut Seferi ve Barışı*, I, Ankara 1951, s. 15-17; II, Ankara 1953, s. 741-748.

3 Akdes Nimet Kurat, "Hazine-i Bîrûn Kâtibi Ahmed bin Mahmud'un (1123-1711-Prut) Seferine ait "Defteri" (Berlin, Preussische Staatsbibliothek, Orientalische Abteilung, Nr. 1209)", *A.Ü.Tarih Araştırmaları Dergisi*, IV/6-7 Ankara 1968, s. 261-426.

4 A. N. Kurat, Aynı makale, s. 262.

5 Bu makale yayın aşamasında iken Ahmed b. Mahmud'un bu eseri üzerine Almanya'da bir doktora çalışması yapıldığı haber alınmış, eserin yazarı ile temas kurularak bu çalışmadaki bilgiler de makaleye ilave edilmiştir. Bu çalışmada eser baştan sona incelendiği için, müellifle ilgili eserde yer alan ve Kurat'ın görmediği birçok bilgi ortaya çıkarılmıştır (Bk. Songül Çolak, *Die Bedeutung des Geschichtsschreibers Ahmed b. Mahmud und seines Werkes Tarih-i Göynüklü als Quelle für die Geschichte des Osmanischen Reiches im 18. Jahrhundert*, Berlin 1999). Basılmış olan tezini bana veren Songül Çolak'a teşekkür ediyorum.

dan eser hakkında teferruatlı bir inceleme yapılmamış, Kurat ve Babinger'in verdiği bilgilere dayanılarak eserin kısa bir tanıtımı yapılmıştır.

Hayatı

Ahmed Efendi Göynük'lüdür⁶. Eserinden babasının isminin Mahmud olduğunu öğreniyoruz⁷. Doğum tarihi hakkında sarıh bir kayıt olmamasına rağmen, ölümünde (h.1172-m. 1759) 100 yaşını geçtiği⁸ dikkate alındığında 1060 (1650)'lı yıllarda doğduğunu tahmin edebiliriz.

Hayatının ilk yılları hakkında bir malumata rastlayamadık. Osmanlı bürokrasisindeki uzun süren meslek yaşamında, esas olarak Hazine-i Bîrûn kâtipliği ile iştigal etmesinden Enderun kökenli olabileceğini tahmin ediyoruz. Kurat'ın belirttiği gibi divan kâtipliğinden yükseldiğine dair bir kayıt olmadığı gibi, meslekî yaşamı da bu menşeye uygun değildir. Patrona Halil isyanından bahsederken, geçmişte IV. Mehmed ve II. Mustafa'nın tahttan indirilişlerini gördüğünü zikretmesinden⁹, bu hadiselerin olduğu yıllarda devlet hizmetinde çalıştığı anlaşıyor.

Ahmed Efendi'nin tespit edilebilen ilk görevi¹⁰ 1123 (1711) yılındaki Hazine-i Bîrûn kâtipliğidir¹¹. 1127 (1715) 'de Avusturya'ya karşı açılan sefer sırasında, ona hazine-i bîrûn kâtipliğine ilaveten piyâde mukabeleciliği de verilmiştir¹². Daha sonra 10 Şevvâl 1128 (27 Eylül 1716)'de hazine kâtibi iken, mevkufâtçılığa tayin edilmiştir. Bu görevi 11 Cemaziyelâhir 1129 (23 Mayıs 1717)'a kadar yapmış¹³ ve buradan tekrar hazine-i bîrûn kâtipliğine getirilmiştir¹⁴. 11 Cemaziyelâhir 1130 - 15 Şevvâl 1130 (12 Mayıs 1718 - 11 Eylül 1718) arasındaysa küçük evkaf muhâsebeciliği yapmıştır¹⁵. Daha sonra silahdâr kâtipliği yapan Ahmed Efendi, 13 Şevvâl 1132 (18 Ağustos 1720)'de Cebeciler kâtipliğine tayin olunmuştur¹⁶. 6 Şevvâl 1134 - 20 Şevvâl 1135 (20 Temmuz 1722 - 24 Temmuz 1723) tarihlerinde Büyük Kale tezkireciliğinde bulunmuştur¹⁷. 12 Şevvâl 1137 (24 Haziran 1725)'de tayin

⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), Kâmil Kepeci (=KK), nr. 261/6, s. 7.

⁷ A. N. Kurat, *İsveç Kralı XII. Karl*, s. VI.

⁸ "Şikk-ı sâni olan Göynüklü Ahmed Efendi musinn ve ihtiyar ve yüz yaşını mütecaviz bir pîr-i emekdâr olup, bu esnâda hulûl-ı ecl mev'adiyla vefât.." (Bk.Vâsîf, *Tarih*, I, İstanbul 1219, s. 156).

⁹ Songül Çolak, *Aynı eser*, s. 1.

¹⁰ Sadrazâm masraf kâtibi olup, bu görevi sebebiyle 12 Rebiülâhîr 1117 - 23 Muharrem 1118 (3 Ağustos 1705-7 Mayıs 1706) tarihleri arasında haslar mukataacılığı (Bu haccânîlik sadrazam masraf kâtiplerine mahsustu) yapan Ahmed Efendi isimli birisine rastlıyoruz (Bk. BOA, A.RSK, nr. 1562, s. 118). Yine 8 Muharrem 1119 - 15 Receb 1120 (11 Nisan 1707-30 Eylül 1708) tarihleri arasında mevkufâtçılık yapıp, daha sonra 8 Rebiülevvel 1122 (7 Mayıs 1710)'de küçük ruznâmecî olan bir Ahmed Efendi (Bk. BOA, A.RSK, nr. 1562, s. 20, 100) varsa da bunun ve yukarıda bahsettiğimiz kişinin Ahmed bin Mahmud olup olmadığını bilemiyoruz. Ancak hazine-i bîrûn kâtipliği ile masraf kitâbeti birbirine yakın görevler olduğu gibi, 8 Muharrem 1119 (11 Nisan 1707)'da mevkufâtçılığa tayin edilen Ahmed Efendi'nin emekdar olduğunun belirtilmesi, bu yıllarda elli yaşlarında olan Göynüklü Ahmed Efendi'nin aynı şahıs olabilme ihtimalini yükseltmektedir.

¹¹ A. N. Kurat, *Aynı makale*, s. 262.

¹² Songül Çolak, *Aynı eser*, s. 4.

¹³ BOA, Bâb-ı Âsâfî Ruus Kalemi (=A.RSK), nr. 1562, s. 20. Bk. Ek 2.

¹⁴ A.RSK, nr. 1571, s. 26; KK, nr. 261/6, s. 7. Bk. Ek 1.

¹⁵ A.RSK, nr. 1562, s. 111. Bk. Ek 3.

¹⁶ Songül Çolak, *Aynı eser*, s. 4.

¹⁷ A.RSK, nr. 1571, s. 11. Bk. Ek 4. Ahmed b. Mahmud ruus kayıtlarında 6 Şevvâl olarak geçen bu tayinin tarihini 8 Şevvâl, tevcihat kayıtlarında 20 Şevvâl şeklinde geçen büyük kale tezkireciliğinden ayrılma tarihini ise 22 Şevvâl olarak vermektedir (Songül Çolak, *Aynı eser*, s. 4).

edildiği piyâde mukabeleciliği görevini ise 8 Şevvâl 1138 (9 Haziran 1726)'e kadar sürdürmüştür¹⁸. Piyâde mukabeleciliğinden sonra 1142 (1730) yılına kadar herhangi bir hacelikte bulunup bulunmadığını tespit edemedik. Bu dört yıllık dönemde 132 (1720)'deki birinci Cebeciler kâtipliğinden sonra ikinci defa bu görevde bulunmuş olabilir. Müellif 9 Şevvâl 1142 (27 Nisan 1730)'de İran şehzâdesi Sâfi Sultan'ın sadrazamın huzuruna çıkması dolayısıyla yapılan töreni anlatırken bu sırada üçüncü defa Cebeciler kâtipliğinde bulunduğunu zikretmektedir¹⁹. 16 Muharrem - 21 Rebiülevvel 1143 (1 Ağustos 1730 -4 Ekim 1730) tarihleri arasında Büyük Kale tezkireciliği ve küçük ruznâmçe vekilliğinde bulunmuştur²⁰. Bu görevinin hemen ardından, 21 Rebiülevvel 1143 (4 Ekim 1730)'de tayin edildiği mevkufâtçılıkta 27 Şevvâl 1143 (5 Mayıs 1731)'e kadar görev yapmıştır²¹.

Ahmed Efendi'nin 1 Zilhicce 1144 - 1 Cemaziyelevvel 1145 (26 Mayıs 1732 -20 Ekim 1732) tarihleri arasında küçük ruznâmçeci olduğunu görüyoruz²². Daha sonra iki defa cebeciler kâtipliğinde bulunmuştur. Bunlardan birincisinin tarihini tespit edemiyoruz. Ancak 15 Şevvâl 1148 (28 Şubat 1736)'de cebeciler kâtipliğine tayin edilirken kullanılan "cebeciler kitâbeti yine sâbıkı Ahmed Efendi'ye" ibaresinden²³, bundan önce de bu görevde bulunduğunu anlıyoruz. Devrin tayin sistemi gereği yeni bir görev verilmezse Şevvâl 1149 (Şubat 1737)'a kadar cebeciler kâtipliğinde kalması gerekirdi. Ancak onu 1736 yılı Haziran'ında Kalyonlar defterdarı olarak görüyoruz²⁴. Bu görevi cebeciler kâtipliği ile beraber mi, yoksa müstakil olarak mı yaptığı tespit edilememiştir. 12 Şevvâl 1150 - 5 Şevvâl 1151 (2 Şubat 1738 - 16 Ocak 1739) tarihleri arasında tekrar kalyonlar kâtipliğinde (defterdarlığı)²⁵ bulunduktan sonra, 2 Rebiülâhir 1153 (27 Haziran 1740)'de getirildiği²⁶ Anadolu muhâsebeciliğini, 12 Şevvâl 1153 (31 Aralık 1740)'e kadar sürdürmüştür²⁷. Anadolu muhâsebeciliğinden sonra 10 Şevvâl 1155 (8 Aralık 1742)'de cebeciler kâtipliğine²⁸ getirilmiş, bu görevinde 7 Ramazan 1156 (25 Ekim 1743)'ya kadar kalmıştır²⁹.

Göynüklü Ahmed Efendi'nin en son tayin edildiği ve yaklaşık 14 yıl devamlı olarak yaptığı görevi ise "defterdârlık-ı şıkk-ı sâni"dir. Bu görev aynı zamanda Ahmed Efendi'nin Osmanlı bürokrasisinde yükseldiği en önemli makamdır. Ahmed Efendi, bu göreve 12 Şevvâl 1158 (7 Kasım 1745)'de tayin edilmiştir³⁰. Şıkk-ı sâni defterdârlığı'na tayin edilenler, diğer

18 A.RSK, nr. 1571, s. 21.

19 Songül Çolak, *Aynı eser*, s. 5.

20 A.RSK, nr. 1571, s. 21. Bk. Ek 5.

21 BOA, İbnülemin-Tevcihât, nr. 1656; A.RSK, nr. 1571, s. 1.

22 A.RSK, nr. 1571, s. 11.

23 *Tarih-i Sâmi ve Şâkir ve Subhî*, İstanbul 1198, vr.71a.

24 27 Muharrem 1149 (7 Haziran 1736)'da ordunun Rusya'ya karşı açılan sefer dolayısıyla İstanbul'dan hareketinden bahsederken kendisinin kalyonlar defterdarı olarak seferden muaf bulunduğunu yazmaktadır. Yine 2 Rebiülâhir'de de bu görevde bulunduğunu zikretmektedir (Songül Çolak, *Aynı eser*, s. 5-6).

25 A.RSK, nr. 1571, s. 12.

26 A.RSK, nr. 1571, s. 12.

27 Songül Çolak, *Aynı eser*, s. 6.

28 *Sicill-i Osmânî*'de Göynüklü Ahmed Efendi'nin biyografisi verilirken Maliye'den yetişip Şevvâl 1155 (Aralık 1742)'de haccagandan olarak cebeciler kâtiibi olduğu belirtilmektedir. Ahmed Efendi'nin ilk defa bu tarihte haccagânlığa geçtiği ifade edilmekte, önceki görevlerinden bahsedilmemektedir (Bk. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, I, İstanbul 1308, s. 256).

29 A.RSK, nr. 261 /6, s. 11; *Tarih-i Sâmi ve Şâkir ve Subhî*, vr.214b.

30 A.RSK, nr. 1588, s. 2; İzzî, *Tarih*, I, İstanbul 1199, vr.23b.

hacegânliklarda olduğu gibi Şevvâl'den Şevvâl'e bir yıl görev yapmazlar³¹, yıllık tevcihâtta görevlerinde ibka edilirlerdi. Genellikle ölene kadar veya uzun yıllar bu görevi sürdürürlerdi. Her ne kadar ikinci defterdârlık başdefterdârlığın namzedi gibi görünüyorsa da, defterdârlık-ı şıkk-ı sâni'den, şıkk-ı evvele tayin bir kaide değildi ve bu duruma sık rastlanılmazdı³². Nitekim Göynüklü Ahmed Efendi'nin durumu da bu şekilde olmuş, şıkk-ı sâni defterdârlığına tayininden sonraki, 9 Şevvâl 1159 (25 Ekim 1746)³³, 8 Şevvâl 1160 (13 Ekim 1747)³⁴, 10 Şevvâl 1161 (3 Ekim 1748)³⁵, 8 Şevvâl 1162 (21 Eylül 1749)³⁶, 6 Şevvâl 1163 (8 Eylül 1750)³⁷, 7 Şevvâl 1164 (29 Ağustos 1751)³⁸, 9 Şevvâl 1165 (20 Ağustos 1752)³⁹, 10 Şevvâl 1166 (10 Ağustos 1753)⁴⁰, 7 Şevvâl 1167 (28 Temmuz 1754)⁴¹, 6 Şevvâl 1168 (16 Temmuz 1755)⁴², 6 Şevvâl 1169 (4 Temmuz 1756)⁴³, 5 Şevvâl 1170 (23 Haziran 1757)⁴⁴, 3 Şevvâl 1171 (10 Haziran 1758)⁴⁵ tevcihatlarında görevinde ibka olunmuştur. Ahmed Efendi öldüğünde şıkk-ı sâni defterdârlığı üzerinde bulunuyordu. Ölümü üzerine 20 Şaban 1172 (18 Nisan 1759)'de yerine şıkk-ı sâlis defterdârı Üsküdarî Salih Efendi tayin edilmiştir⁴⁶. Ahmed Efendi bu tayinden birkaç gün önce ölmüş olmalıdır. Öldüğünde 100 yaşını geçmişti⁴⁷. Ahmed bin Mahmud Üsküdar'da defn edilmiştir⁴⁸.

Göynüklü Ahmed Efendi'nin defterdârlığı müddetince on dört başdefterdâr değişmişse de, o bu göreve getirilmemiştir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu durumda ikinci defterdârlıktan şıkk-ı evvele tayinin bir temayül olmamasının rolü olduğu gibi, başdefterdârlığa tayin için bu dönemde görev yapan sadrazamlardan yeterli himayeyi görmemiş olmasının da rolü olmalıdır. Yine 50 yıldan uzun süren memuriyet hayatına ve tecrübesine rağmen şıkk-ı sâni defterdârlığı dışında üst düzey bir göreve⁴⁹ getirilmemesi de sadrazam ve diğer devlet ricâli

31 Şevval tevcihâtı için şimdilik bk. Erhan Afyoncu, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Defterhâne-i Âmiri (XVI-XVIII. Yüzyıllar)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul 1997, s. 78, 85-86.

32 Bu konuda, "Defterdâr tayinleri" ile ilgili yaptığımız araştırmada teferruatlı bilgi verilecektir.

33 A.RSK, nr. 1588, s. 2. Bk. Ek 7.

34 A.RSK, nr. 1588, s. 2. Bk. Ek 7.

35 A.RSK, nr. 1588, s. 2. Bk. Ek 7.

36 A.RSK, nr. 1588, s. 2. Bk. Ek 7. Ahmed b. Mahmud, eserinde 14 Rebiülevvel 1162'de İstanbul'da fırtınadan dolayı batan gemileri anlatırken, kendisinin Anbar emini olduğundan bahsetmektedir (Songül Çolak, *Aynı eser*, s. 7). Ruus kayıtlarında bu tarihlerde şıkk-ı sâni defterdârlığını sürdürdüğü açıktır (A.RSK, nr. 1588, s. 2. Bk. Ek 7) İki görevi birlikte üstlenmiş olmalıdır.

37 A.RSK, nr. 1588, s. 2. Bk. Ek 7.

38 A.RSK, nr. 1588, s. 2. Bk. Ek 7.

39 A.RSK, nr. 1588, s. 2. Bk. Ek 7.

40 A.RSK, nr. 1588, s. 2. Bk. Ek 7; *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi, Mür'i't-tevârih*, I, haz. M. Münir Aktepe, İstanbul 1976, s. 170.

41 A.RSK, nr. 1588, s. 84. Bk. Ek 8.

42 A.RSK, nr. 1588, s. 84. Bk. Ek 8.

43 A.RSK, nr. 1588, s. 84. Bk. Ek 8; BOA, *Tahvil Defterleri*, nr. 16, s. 242.

44 A.RSK, nr. 1588, s. 84. Bk. Ek 8; *Tahvil Defterleri*, nr. 16, s. 242.

45 A.RSK, nr. 1588, s. 84. Bk. Ek 8; *Tahvil Defterleri*, nr. 16, s. 242.

46 A.RSK, nr. 1588, s. 84. Bk. Ek 8; *Tahvil Defterleri*, nr. 16, s. 242; Vâsîf, *Tarih*, I, 156.

47 Vâsîf, *Tarih*, I, 156.

48 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, I, 256.

49 Osmanlı bürokrasisinde memuriyetlerin en üst basamağını (menâsib-ı sitte) üç defterdâr ile, nişancı, reisülküttâb ve defter emini oluşturmuştur. İkinci sınıf hacegân; büyük ruznâmecî, baş muhasebecî ve Anadolu muhasebecisidir. Üçüncü sınıf hacegân ise; tersâne emini, şehremini, darphâne emini, arpa emini ve masraf-ı şehriyârât kâtibi idi. Diğer 40 civarındaki hacegân dördüncü sınıfı oluşturuyordu (Bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı*

tarafından destek görmemesi ve yakın ilişkilere sahip bulunmamasından kaynaklanmış olmalıdır. Göynüklü Ahmed Efendi bulunduğu görevleri ifa ederken, aynı zamanda hazine-i birûn kâtipliğine de yapmıştır. 11 Cemaziyelâhir 1129 (23 Mayıs 1717)'da hazine-i birûn kâtipliğine tayin edilmesinden, ölümüne kadar bu görevi deruhde etmiş, ölümü üzerine yerine Seyyid Mehmed Hasib Efendi tayin edilmiştir⁵⁰.

Ahmed Efendi'nin ailesi hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadık. Sadece yeğeni ve damadı olan Osman Efendi'nin⁵¹, 3 Şevvâl 1153-1 Rebiülevvel 1154 (22 Aralık 1740-17 Mayıs 1741) ve 10 Şevvâl 1166- 7 L 1168 (10 Ağustos 1753-17 Temmuz 1755) tarihleri arasında gurebâ-i yesâr ağalığı yaptığı⁵² tespit edilebilmiştir.

Eseri

Makalenin ana mevzu Ahmed bin Mahmud'un hayatını aydınlatmak olduğundan müellifin tarihi ile ilgili teferruata girilmeyecektir. A. Nimet Kurat ve Franz Babinger'in yazdıklarına dayanılarak eserin kısa bir tanıtımı yapılacaktır.

Eserin şimdilik bilinen iki nüshası vardır:

1. Berlin Nüshası : Elimizdeki tam olan bu tek nüsha Berlin Devlet Kütüphanesi'nde (Preussische Staatsbibliothek, Orientalische Abtelilung, Nr.1209) bulunmaktadır. 20 x 30 cm ebatında, meşin ciltli olan bu nüsha 372 varaktır⁵³. Bir mecmua hüviyetini taşıyan eserin, başlangıcından itibaren önemli bir kısmı kâtip el defterlerinde bulunan türden bilgileri havidir⁵⁴. Burada, divân-ı hümayûnun inşa ve elkab kaideleri, Anadolu, Rumeli vs. bölge lerdeki eyalet ve kazalar, siyakat kaideleri, arz suretleri, Ayn Ali Kanunnâmesi, taşra hazinesi ile ilgili tezkiireler, Tersâne-i Âmire ulûfesi kayıtları gibi bilgiler yer almaktadır⁵⁵.

Eserin asıl mühim kısmı, müellifin, (1711) Prut seferinden itibaren katıldığı seferleri tasvir ettiği yerlerdir. Prut seferine⁵⁶ bizzat katıldığı için, başka kaynaklarda bulunmayan önemli bilgileri vermektedir. Ayrıca, seferin renkli bir haritasını da çizmiştir. Ancak, Prut

Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı, Ankara 1984, s. 69). Göynüklü Ahmed Efendi, genellikle dördüncü sınıf hâcegânlıkta bulunmuştur.

50 A.RSK, nr. 261 /6, s. 7.

51 Osman Efendi 22 Aralık 1740'da Göynüklü Ahmed Efendi'nin yeğeni, 10 Ağustos 1753'de ise damadı olarak zikredilmektedir. Bu tarihler arasında Ahmed Efendi'nin kızı ile evlenmiş olmalıdır.

52 A.RSK, 1570, s. 15.

53 A. N. Kurat, Aynı makale, s. 264.

54 Katip el defterleri örneği için bk. Atilla Çetin, "Bir Bâb-ı Âlî Kâtibinin Not Defterinden ", Türk Dünyası Tarih Dergisi (İstanbul 1993), Sayı 72-73.

55 A. N. Kurat, *Pрут Seferi ve Barışı*, I, s. 16-17; Aynı yazar, *İsveç Kralı XII.Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zamana Ait Metinler - Vesikalar, Ekler*, I, s. VII.

56 Prut Seferi üzerine ilk çalışmalar Ahmed Muhtar, Ahmed Refik Altınay ve Fevzi Kurtoglu tarafından yapılmış, daha sonra bu konuda A. N. Kurat tarafından iki ciltlik önemli bir eser yazılmıştır. Kurat'tan sonra da bu konuda yeni kaynaklara dayanan araştırmalar yapılmıştır (Bunlar için bk.Münir Aktepe, "Baltacı Mehmed Paşa'nın 1711 Prut Seferi ile ilgili Emirleri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 1 (İstanbul 1970), s. 131-170; Aynı yazar, "1711 Prut Seferi ile ilgili Bazı Belgeler", *Tarih Dergisi*, sayı 34 (İstanbul 1984), s. 19-54; Aynı yazar, "Baltacı Mehmed Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 5, İstanbul 1992, s. 35-36; Mustafa Ali Mehmed, "Romen Vekayinamelerine Göre Baltacı Mehmed Paşa'nın Prut Seferi (1711)", *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXIII /1-2, İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan, (Ankara 1985), s. 427-436; Selçuk Ünlü, "Prut Savaşıyla İlgili Almanca Bir Balad: Katerina'nın Rüsveti" *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 20 (İstanbul 1982), s. 115-122; Hakan Yıldız, *Pрут Seferi'nin Lojistik Hazırlıkları ile ilgili Emirler ve Hükümler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994; Aynı yazar, *Pрут Seferi'nin Lojistik Hazırlıkları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000.

Antlaşması'na dair bir kaç sayfası eksiktir. Eserin, Prut seferi ile ilgili kısımları A. Nimet Kurat'ın bu sefer ve barış antlaşması ile ilgili çalışmalarında değerlendirilmiştir. Kurat, önce eserden bu konu ile ilgili bazı parçaları⁵⁷, daha sonra Prut seferi ile ilgili kısmın tamamını⁵⁸ yayınlamıştır.

Prut seferinden sonra, 1124 (1712)'de Rusya'ya açılıp, akim kalan sefer, 1126-1127 (1715) Mora seferi⁵⁹, 1128 (1716) Avusturya seferi anlatılmaktadır⁶⁰. Bu seferlerle ilgili *Raşid Tarihi*'nde yer almayan bilgiler mevcuttur⁶¹.

Avusturya seferinden sonraki hadiseler muhtasar olarak kaydedilmiştir. 16 Zilkade 1132 (19 Eylül 1720) tarihine ait Cebecibaşı marifetiyle sur-ı hümayûn-ı hitan şenliği⁶² için yaptırılan fişeklerin masraf kaydı gibi ilginç bilgiler de vardır⁶³.

1138 (1726) İran seferi anlatıldıktan sonra, 25 Receb 1172 (24 Mart 1759)⁶⁴ tarihine kadar önemli hadiseler kaydedilmiştir. Ahmed bin Mahmud'un yukarıda bahsedildiği gibi 20 Şaban 1172 (18 Nisan 1759)'den birkaç gün önce öldüğü düşünüldüğünde eseri ile ilgili kayıtları tutmaya ölümünden yaklaşık bir ay öncesine kadar devam etmiştir.

2. Şevket Rado Nüshası : 138 yaprak olan bu nüsha, ebru bir kapak içerisinde, nesih yazı ile hareketli olarak sarımtırak âbadî kağıda yazılmıştır. 22x16 cm boyunda olan defterin yazılı kısmı 17,5 x10,5 cm ebatlarındadır⁶⁵.

Bu nüshada, Berlin nüshasında bulunan, seferler haricindeki bilgiler (inşa kaideleri vs.) yoktur. Eser 1 Muharrem 1123 (19 Şubat 1711) tarihinde vaki olan Prut seferi ile başlamakta 1126 senesi Receb'inde (Temmuz-Ağustos 1714) İsveç Kralı XII. Şarl'ın Lehistan üzerinden memleketine dönmesiyle sona ermektedir⁶⁶. Bu nüsha 1205 (1790) yılında, Berlin nüshasından kopya edilmiştir. Şevket Rado, bu kanaate Berlin nüshasındaki yanlış yazılmış bazı kelimelerin bu nüshada da aynı şekilde yanlış yazılmasından varmaktadır⁶⁷.

Bu nüsha, Berlin nüshasına göre daha muhtasardır. Ancak, Berlin nüshasından koparılan 4 varaklık kısım Şevket Rado nüshasında yer aldığı için Berlin nüshasının eksik kısımlarını tamamlamaktadır. Berlin nüshasındaki eksik kısımlar, Şevket Rado tarafından yayınlanmıştır⁶⁸.

57 A. N. Kurat, *İsveç Kralı*, s. 3-30; Aynı yazar, *Prut Seferi ve Barışı, II*, s. 741-748,

58 A. N. Kurat, "Hazine-i Bîrun Kâtibi Ahmed Bin Mahmud'un (1123-1711-Prut) Seferine Ait Defteri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, IV /6-7 (Ankara 1968), s. 267-426.

59 Bu seferle ilgili Marmara Üniversitesi'nde Yaşar Ertaş tarafından doktora tezi hazırlanmaktadır.

60 A. N. Kurat, Aynı makale, s. 264-265; F. Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 341.

61 A. N. Kurat, Aynı makale, s. 261-262.

62 Bu tür şenlikler için bk. Mehmet Arslan, *Türk Edebiyatında Manzum Surnâmeler (Osmanlı Saray Düşünleri ve Şenlikler)* Ankara 1999.

63 A. N. Kurat, Aynı makale, s. 265.

64 F. Babinger, -eserin Receb 1173 (Şubat-Mart 1760)'e kadar sürdüğünü belirtiyorsa da (Aynı eser, s. 341). Eserin sonunda yer alandan kayıttan mecmuanın yukarıda verilen tarihle bittiği açıktır (A. N. Kurat, aynı makale, s. 265; (Songül Çolak, aynı eser, s. 8).

65 Şevket Rado, "Hazine-i Bîrun Kâtibi Ahmed bin Mahmud Efendi'nin Tuttuğu Prut Seferi'ne Ait Defterden Koparılan Sahifelerde Neler Vardı?", *Belleten*, L / 198 (Ankara 1987), s. 809.

66 Ş. Rado, Aynı makale, s. 809.

67 Ş. Rado, Aynı makale, s. 809.

68 Ş. Rado, Aynı makale, s. 807-824.

Bu kısımlarda, Rusların ayaklara yüz sermeye kadar varan feci durumları bütün teferruatıyla anlatılmaktadır ⁶⁹.

EKLER

1-Kitâbet-i Hazîne-i Birûn

Zıkr olunan kitâbet Göynüklü Ahmed Efendi'ye tevcih olunmuştur. 11 C sene 129.

Mezkûr fevt olmağla kitâbet-i mezbûre Seyyid Mehmed Hasib Efendi taşra çıkacak etmeği mukabelesinde kendü arzihâlî ve sâdır olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn mücebince tevcih olunup ru'ûs verilmiştir. 20 Ş sene 172.

(BOA, KK, nr. 261/6, s.7)

2-Mevkufâtçılık

Mevkufâtçılık sâdır olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn mucebince hazîne kâtibi Ahmed Efendi'ye verilmiştir. 10 L sene 128 - C sene 129*.

(BOA, A.RSK, nr. 1562, s.20)

3-Muhâsebe-i Evkaf-ı Küçük

Küçük evkaf muhâsebeciliği hazîne kâtibi Ahmed Efendi'ye verilmiştir .11 C sene 130 - 15 L sene 130*.

(BOA, A.RSK, nr. 1562, s.111)

4-Tezkirecilik-i Kal'a-ı Kebîr

Hazîne kâtibi Ahmed Efendi'ye verilmiştir. 6 L sene 134 - 20 L sene 135*.

(BOA, A.RSK, nr.1571, s.21)

5-Tezkirecilik-i Kal'a-ı Kebîr

Zıkr olunan tezkirecilik ve vekâlet-i rûznâmçe-i küçük hazîne kâtibi Ahmed Efendi'ye verilmiştir. 6 L sene 143 - 21 Ra sene 143*.

(BOA, A.RSK, nr.1571, s.21)

6-Kitâbet-i Cebeciyân-ı Dergâh-ı Âlî

Sabıka Anadolu muhasebecisi Göynüklü Ahmed Efendi'ye 10 L sene 155 - 7 N sene 156

(BOA, KK, nr. 261/6, s. 11)

⁶⁹

Ş. Rado, Aynı makale, s. 808-809.

*

Bu işaretin bulunduğu tarihler Ahmed b. Mahmud'un o görevden ayrılma tarihini göstermektedir.

7-Defterdârlık-ı Şıkk-ı Sâni

Sâbika cebeciler kâtibi Göynüklü Ahmed Efendi'ye tevcih. 12 L sene 158.

Mûmâ-ileyhe ibka olunmuşdur. 9 L sene 159.

Tekrâr Mûmâ-ileyhe ibka. 8 L sene 160.

Mûmâ-ileyhe tekrâr ibka (10 L 161).

Tekrâr mûmâ-ileyhe ibka. 8 L sene 162.

Mûmâ-ileyhe tekrâr ibka. 6 L sene 163.

Mûmâ-ileyhe tekrâr ibka olunmuşdur. 7 L sene 164.

(BOA, A.RSK, nr. 1588, s. 2)

8-Defterdârlık-ı Şıkk-ı Sâni

Mutasarrıfı Göynüklü Ahmed Efendi'ye kemâkân ibka olunmuşdur. 7 L sene 1167

Mûmâ-ileyhe kemâkân ibka olunmuşdur. 6 L sene 168.

Mûmâ-ileyhe kemâkân ibka. 6 L sene 169.

Mutasarrıfı mûmâ-ileyhe kemâkân ibka. 5 L sene 170.

Mutasarrıfı Göynüklü Ahmed Efendi'ye ibka. Fî 3 L sene 171.

Mûmâ-ileyh Ahmed Efendi fevt olmağla şıkk-ı sâlis Üsküdârî Salih Efendi'ye tevcih olunmuşdur. 20 Ş sene 172.

(BOA, A.RSK, nr. 1588, s. 84)